

Toelichting

Verschillende orden

Het hoofdstuk 'Doop en belijdenis' in dit dienstboek biedt orden voor de volgende situaties:

Presentatie van wie zich op de doop voorbereiden

Zegening van zuigelingen op weg naar de doop

Belijdenis en doop van volwassenen

Doop van kinderen

Doop van een kind vanaf zes jaar

Belijdenis

Belijdenis (en doop) van volwassenen en doop van kinderen

Na deze orden volgen liedsuggesties voor doop en belijdenis.

Boven de orden staat orde I of orde II. Dit betreft de twee modellen die er zijn. In orde I komen de geloften van geloofsleerlingen of doopouders ná de doop respectievelijk de handoplegging. Deze volgorde sluit aan bij de vorige uitgave, *Proeve 3, Doop en Belijdenis (1993)*. In orde II gaan de vragen voorop en monden ze uit in de wens om gedoopt te worden, de eigen doop te beamen of het kind te laten dopen. Dit heeft ook gevolgen voor de presentatie (zie de toelichting daarop). Voor het overige zijn orden I en II gelijk.

Daarnaast wordt er een hertaling geboden van formulieren uit de zestiende eeuw: voor de doop van volwassen en voor die van kinderen, en voor de belijdenis. Deze hertaling is voorin dit dienstboek verantwoord en toegelicht.

Twee rituelen kunnen aan de doop voorafgaan: de zegening van zuigelingen op weg naar de doop, en een presentatie van wie zich op de doop voorbereiden.

Wanneer geloofsleerlingen (volwassenen of kinderen vanaf zes jaar) met Pasen zullen worden gedoopt, kunnen zij aan het begin van de veertig dagen aan de gemeente worden voorgesteld. Hiertoe dient de orde voor de *Presentatie van wie zich op de doop voorbereiden*. Wie met Epifanie wordt gedoopt (op de zondag van de doop van de Heer), kan aan het begin van de adventstijd worden voorgesteld.

De presentatie vindt plaats na het gebed van de zondag. Dat heeft te maken met de traditie van de veertig dagen als

dooponderricht. De lezingen in deze periode zijn vanouds een onderdeel van de catechese. Het onderricht aan de geloofsleerlingen begint daarom met de opening van de Schrift, nadat zij aan de gemeente zijn voorgesteld.

De presentatie bestaat uit:

- de *vraag* wat de doopkandidaten in de kerk zoeken;
- een *gebed* (naar keuze voor volwassenen of voor kinderen);
- een *schriftwoord*;
- een *kruisteken* en *zegen* (met woorden voor volwassenen of kinderen).

Dan volgen de lezingen van de zondag.

Wanneer ouders hun kinderen liever later gedoopt zien (zie: *Doop van een kind vanaf zes jaar*), maar wel verlangen dat ze na hun geboorte of adoptie in het midden van de gemeente worden gezegend, kan de orde gebruikt worden voor de *Zegening van zuigelingen op weg naar de doop*. In deze orde wordt het kind als 'geloofsleerling' in de gemeente opgenomen. De zegening vindt plaats voorafgaande aan de voorbede. De opbouw is als volgt:

- een *presentatie*, waarin het kind en de ouders aan de gemeente worden bekend gemaakt;
- een *vraag* naar het verlangen van de ouders; op deze vraag volgen in deze orde geen geloofsbelijdenis en gelofte: die komen bij de doop;
- een *handoplegging*, voorafgegaan door de aanroeping van de heilige Geest. In de keuzeteksten bij deze handoplegging klinkt het verlangen door dat het kind, zoals in het vroegchristelijk catechumenaat, het Onze Vader leert zeggen;
- een lied als *acclamatie*.

Na de dienst wordt de nieuwe geloofsleerling ingeschreven in het kerkelijk register.

In de orde voor de *Doop van een kind vanaf zes jaar* is aan het begin (in de presentatie) sprake van de weg naar de doopvont, die de ouders met hun kind zijn gegaan. Anders dan bij de doop van zuigelingen mag het kind zelf zeggen dat het gedoopt wil worden. Toch wordt het niet persoonlijk aangesproken bij de belijdenis: afwending en toewending worden gevraagd van de ouders, en van de gemeente als getuige. De eigen belijdenis komt op het moment dat men als volwassene haar of zijn doop wil beamen.

In één dienst kunnen meerdere dingen tegelijk aan de orde zijn: de doop van volwassenen en kinderen; belijdenis van volwassenen en doop van kinderen; of volwassenen die gedoopt worden en reeds gedoopte volwassenen die belijdenis doen. In de orde voor de *Belijdenis (en doop) van volwassenen en doop van kinderen* is alles bijeengebracht: volwassenendoop en kinderdoop en belijdenis.

Het samengaan van alle mogelijkheden zal misschien weinig voorkomen. Bijvoorbeeld: wie de doop van volwassenen en kinderen wil combineren, dient daarom uit deze orde weg te laten wat specifiek gericht is op de beaming van de doop. Bij doopbeaming en kinderdoop vervalt wat over volwassenendoop gaat. En als er alleen volwassen geloofsleerlingen zijn (waarvan enkelen de doop ontvangen en anderen hun doop beamen), wordt weggelaten wat op de kinderdoop betrekking heeft.

Bij de combinatie van doop van volwassenen en doopbeaming door volwassenen moet goed op de (cursieve) aanduidingen gelet worden: wordt de groep als geheel aangesproken, dan heten zij 'geloofsleerlingen'. Worden zij apart aangesproken – soms direct na elkaar – dan is de aanduiding verschillend: wie gedoopt worden heten 'dopelingen' en wie hun doop beamen '(andere) geloofsleerlingen'.

Gang door de orden

De doop kan worden bediend aan het begin van de dienst of op de plaats van het credo (na de prediking). De liturgische kleur is wit; tijdens de viering wordt van kleur gewisseld. Rond de met water gevulde doopvont – waar eventueel nog water bij wordt gegoten – verzamelt zich, als de ruimte het toelaat, de hele gemeente. In ieder geval staan daar degenen die gedoopt worden en/of belijdenis zullen doen, de doopouders en eventuele getuigen, de voorganger en de ouderling. De doopgetuigen zijn een verbijzondering van het getuige-zijn van heel de gemeente.

De orde die dan volgt, bestaat uit de volgende onderdelen:

Onderwijzing

De bediening van de doop wordt gewoonlijk voorafgegaan door een toeleiding in catechese en pastoraat. Dit geldt voor volwassenen die gedoopt worden of hun doop beamen, alsook voor wie hun kinderen ten doop houden. In het midden van de gemeente vindt deze toeleiding zijn neerslag in de onderwijzing en de presentatie. De onderwijzing bestaat uit de tekst

uit Romeinen 14 (dat wij aan God toebehoren, in leven en in sterven) een verwijzing naar de doop van Jezus zelf en zijn opdracht tot dopen uit Matteüs 28.

In plaats van deze eenvoudige onderwijzing zijn er ook uitgebreidere vormen van 'didactische liturgie' mogelijk. Er worden drie keuzeteksten geboden, die tegemoetkomen aan de diverse achtergronden van waaruit leden van de gemeente tot hun doop of belijdenis komen of de doop verlangen voor hun kinderen.

De onderwijzing *De belofte van het verbond* legt een verband tussen het verbond dat God aan Abraham en zijn nageslacht heeft toegezegd en de belofte om in Jezus Christus alle volken te doen delen in de zegen van dat verbond. Deze tekst kan worden gebruikt bij de doop van kinderen. De onderwijzing *Gedoopt in de naam van de drie-enige God* beziet de doop vanuit de belofte van God de Vader, de Zoon en de heilige Geest. Daarbij komen de aspecten van kindschap, reiniging en heiliging aan de orde. Deze tekst is geschikt voor de doop van zowel volwassenen als kinderen. De onderwijzing *Gezegend de Naam van de Heer* zet in bij het verlangen tot navolging van de Heer en de vernieuwing van het leven. Ook spreekt zij van zalving met de gaven van de Geest en het getuige van Christus zijn. Deze tekst is bedoeld voor de doop van volwassenen.

Presentatie

Na de onderwijzing worden de dopelingen, doopouders en geloofsleerlingen die belijdenis gaan doen aan de gemeente voorgesteld. Dit gebeurt door een doopgetuige of anders door een ouderling. Vanouds is dit de rol van de getuige: in de gemeente een nieuw lid presenteren. Bij de doop of belijdenis van volwassenen komt de getuige alleen hier aan het woord; bij de doop van kinderen is de rol van de getuigen groter: samen met de ouders beantwoorden zij de hun gestelde vragen, op verschillende momenten.

In orde I volgt nu de vraag naar het verlangen, zelf uit te spreken of eenvoudig te beamen. In orde II komen vraag en beaming vlak voor doop en handoplegging. Daardoor heeft die orde een kortere presentatie.

De vraag naar de naam ligt bij zuigelingendoop voor de hand: ouders zullen de naam die het kind heeft ontvangen, graag in de gemeente uitspreken. Ook bij de doop van volwassenen heeft deze vraag zin: roepnaam en doopnaam zijn niet altijd

gelijkluidend; bovendien kan een doopnaam aan de bestaande voornamen worden toegevoegd.

Hierna bestaat de mogelijkheid getuigenis af te leggen van persoonlijke motieven tot doop en/of belijdenis. Geeft de onderwijzing iets weer van het gevolgde dooponderricht, het slot van de presentatie kan iets verwoorden van de eigen ontwikkeling op de weg van het geloof.

Doopgebed

De voorganger spreekt een gebed uit over doopwater en dopelingen. Daarin worden de daden in herinnering geroepen van God die zijn kinderen redt uit de dood, door het water heen. Het gebed wijst het water aan als doopwater, zuiverend en bevrijdend, door de Geest die de dopeling doet delen in Christus' leven. Er zijn vijf keuzeteksten: drie doopgebeden bekend uit *Proeve 3*, het klassieke zondvloedgebed uit de tijd van de Reformatie en het nieuwe doopgebed 'De duif van de Jordaan'.

Belijdenis: afwending en toewending

De belijdenis zet in met het oudchristelijke afzweren van alle kwade machten en het zich bekeren tot God. De toewending naar Christus wordt direct verbonden met het zich afkeren van het kwade (vgl. Handelingen 2:38 'Keer u af van uw huidige leven en laat u dopen'). Met de dopelingen, geloofsleerlingen en doopouders deelt de gemeente, die als doopgetuige rond de doopvont staat, in dit afzweren en belijden. Zo gedenken allen hun eigen doop.

Voor de afwending worden twee teksten aangeboden: een tweeslag, eenmaal beantwoord, of een drieslag, driemaal beantwoord. De laatste tekst bestaat al langer (*Proeve 3*; en Dienstboek – *een proeve*, deel I, blz. 142, de doopgedachtenis tijdens de Paaswake); in plaats hiervan kan men nu ook de kortere tekst kiezen.

De toewending krijgt vorm in de apostolische geloofsbelijdenis, in de vragende vorm gesteld. Men kan het Apostolicum ook samen zeggen of zingen. De afwending zit dan in de oproep: '... zegt *tegen alle kwade machten* in wat de kerk belijdt ...'. Bij de doop van kinderen zijn nog meer vormen te kiezen: een korte samenvatting van de geloofsbelijdenis of een gezongen 'klein credo'.

Doop en handoplegging

In orde I volgen nu als kernhandelingen: doop, kruisteken en handoplegging (in orde II komt eerst de gelofte).

Bij de doop en/of belijdenis van volwassenen wordt, ter voorbereiding op de handoplegging, gebeden om de Geest. Dit gebed gaat voorop, zodat de kernhandelingen op elkaar aansluiten. Er zijn twee keuzeteksten. De eerste vraagt om de gaven van de Geest, waardoor een mens vrucht kan dragen. De tweede noemt de gaven van de Geest in zeventvoud (naar Jesaja 11:2 in de Griekse *Septuaginta*-vertaling).

Bij de bediening van de doop wordt het beeld opgeroepen van ondergang en opstanding: in het doopwater wordt de oude mens 'begraven' (Romeinen 6:4) en de nieuwe mens met Christus ten leven opgewekt. Meestal zal de dopeling bij de doopvont knielen, of wordt de zuigeling erboven gehouden. De oudste vorm is dat de dopeling in het water staat en geheel wordt overgoten. In ieder geval vraagt het tekenkarakter van de doop erom dat het water in ruime mate over het hoofd van de dopeling stroomt. Het drievoudig uitgieten van het doopwater kan het dopen 'in de naam van de Vader, de Zoon en de heilige Geest' begeleiden.

Het kruisteken bezegelt het kind-van-God zijn, in Christus' naam. De voorganger maakt dit teken, al dan niet met zalfolie, op het voorhoofd (vgl. Openbaring 7:3 'Gods dienaren aan hun voorhoofd verzegeld' en 22:4 'zijn naam zal op hun voorhoofd zijn'). Hieraan herinnert het zich bekruisen met doopwater bij het binnenkomen (in diverse kerken) of bij de Paaswake (Dienstboek – *een proeve*, deel I, blz. 143).

De handoplegging betekent de gave van de Geest en geschiedt bij volwassenen met twee handen op het hoofd van de geknieelde geloofsleerling. Hierbij klinkt het woord waarmee de verrezen Heer zelf zijn leerlingen de Geest schonk, of de bewoording die bekend is uit het leven van de vroege kerk. Deze tekst over de Geest kan worden aangevuld met andere teksten, gekozen met het oog op de dopeling of geloofsleerling persoonlijk.

Bij de bediening van de doop aan zuigelingen worden kruisteken en handoplegging in één gebaar samengenomen: de voorganger legt een hand op het hoofd en maakt met de duim een kruisteken op het voorhoofd. Ook bij dit kruisteken is het denkbaar dat er zalfolie wordt gebruikt.

Hierna kunnen nog enkele handelingen volgen, die de doop nader uitleggen. De dopeling kan worden bekleed met een wit doopkleed, teken van het nieuwe mens-zijn (Openbaring 7:14). Hierbij klinkt de opdracht zich te bekleden met de nieuwe mens (Efeziërs 4:24, vgl. Kolossenzen 3:9-12), een opdracht die voor het hele christenleven geldt. Ook kan een doopkaars aan de Paaskaars worden ontstoken en overhandigd met een woord over het licht van Christus, dat ook voor deze dopeling het levenslicht is.

Geloften

De geloften hebben in orde I en II dezelfde bewoording, maar krijgen een andere plek en daardoor ook een iets andere betekenis.

In orde I klinken de geloften als een conclusie uit het voorgaande: de zojuist gedoopte wordt gevraagd de eigen verantwoordelijkheid te aanvaarden in kerk en samenleving.

In orde II staan deze geloften tussen belijdenis en doop/handoplegging in. De gemeente wordt gevraagd om naar vermogen de dopelingen of geloofsleerlingen te helpen groeien in het zojuist gezamenlijk beleden geloof. De leerlingen doen hun gelofte nu als toeleiding naar de doop of de beaming daarvan. De vraag naar het gedoopt willen worden (en met welke naam) of het willen beamen van de doop vloeit voort uit de gelofte en vormt de overgang naar doop en handoplegging.

Ook bij de doop van kinderen is de gelofte conclusie van de doop of toeleiding naar de doopvraag. In beide gevallen richt de gelofte zich op de weg die de ouders en doopgetuigen met dit kind zullen gaan op grond van het belijden van de gemeente.

In orde I is de gelofte de conclusie van de doop: zo is de naam van dit kind nu verenigd met Gods naam. Aan ouders en getuigen wordt gevraagd dit kind te ontvangen als kind van God en met haar/hem verder te gaan in wederkerigheid. Niet alleen zullen ze haar/hem op de weg van Christus leiden; het kind zelf bepaalt hen bij het leven als Gods gave. Hiervoor open te staan zal hen sterken in het eigen geloof.

In orde II leidt de gelofte naar de doopvraag. De gemeente belooft de dopelingen te helpen groeien in geloof en navolging. Van ouders en getuigen worden liefde en zorg gevraagd; dat zij de dopeling opvoeden in de geest van het evangelie, haar/hem trouw blijven – ook als de wegen uiteengaan – en voor elkaar

en hun kind zullen bidden. De vraag naar het verlangen dit kind te laten dopen vloeit ook hier voort uit de gelofte en vormt de overgang naar de doop.

Verwelkoming

De gemeente wordt opgeroepen om degenen die gedoopt zijn en die belijdenis hebben gedaan te dragen in de gebeden en met hen de weg te gaan van het Koninkrijk. Het antwoord hierop is een verwelkoming. Als kinderen van God worden zij hartelijk begroet in de wereldwijde kerk van Christus, waar deze gemeente zich deel van weet.

Omdat de doop en de opname in de kerk (en de beaming daarvan) altijd een versterking is van de geloofsgemeenschap, volgt nu de vredegroet. Rond de doopvont aanvaardt men elkaar als zusters en broeders. De vredegroet verwijst naar de Maaltijd van de Heer (Dienstboek – *een proeve*, deel I, blz. 166-170). Als deze gevierd wordt, wordt de vredegroet maar één keer gewisseld; waar men hem weglaat, hangt af van de plek van de doop en/of belijdenis. Vindt deze plaats aan het begin van de dienst, dan valt te overwegen de vredegroet uit te stellen tot het begin van de Maaltijd. Wordt er na de prediking gedoopt (of de doop beaamd), dan kan de vredegroet blijven staan na de verwelkoming, als prelude op de maaltijdviering.

Een lied waarin geloofsleerlingen, dopelingen en gemeente met elkaar instemmen tot de lof van God, besluit de viering van doop en/of belijdenis.